

Олег Морохов

Готовність вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами

Мета цієї статті полягає у дослідженні складових готовності вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами.

Ключові слова: готовність до професійної педагогічної діяльності, інформаційні технології, інформаційно-комунікаційні ресурси.

The aim of the article is study of the teacher availability components according to operation with information-communicative resources.

Key words: preparedness to the professional teaching activity, information technologies, information-communicative resources.

Інформатизація суспільства зумовлює перенесення акценту у сфері суспільного виробництва на збір, нагромадження, обробку, збереження, передачу і використання інформації, що здійснюються на основі сучасних засобів інформаційного обміну. Вона забезпечує: активне використання інтелектуального потенціалу суспільства, що постійно розширюється; інтеграцію інформаційних технологій з науковими, виробничими, й ініціюючий розвиток усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування тощо. Відтак, система освіти має переорієнтуватися у напрямку підготовки кваліфікованого працівника, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних сферах діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на високому рівні, до постійного професійного зростання, до соціальної й професійної мобільності, а також до роботи в умовах майбутнього інформаційного суспільства. Разом з цим освітня система сама потребує педагогів готових до реалізації професійної освітньої діяльності в умовах інформатизації. Розвиток інформаційно-комунікаційних ресурсів ставить перед сучасним педагогом низку вимог – мати базові навички роботи з комп'ютером та комп'ютерними технологіями, вміти створювати дидактичні та методичні матеріали, використовуючи різні програми, вміти застосовувати інформаційні технології у навчальному процесі тощо. Таким чином, сучасному педагогу для ефективного здійснення своєї професійної діяльності необхідно бути підготовленим у сфері використання інформаційних технологій.

Аналіз наукової літератури, дає підстави зазначити, що проблема інформатизації освітнього простору знайшла своє відображення при розв'язанні широкого кола теоретичних та прикладних питань, спрямованих головним чином на дослідження особливостей застосування інформаційних технологій у навчальному процесі (В. Андрущенко, Г. Балл, Н. Балик, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Довіяло, А. Єршов, М. Жалдак,

В. Житомирський, Ю. Жук, О. Комісарова, О. Ляшенко, Ю. Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М. Смультсон, О. Співаковський, Н. Угринович та ін.); діяльності та спілкування «педагог-учень» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (А. Брушлинський, Т. Габій, А. Матюшкін, Є. Машбиць, О. Тихомиров та ін.); інформатизації загальноосвітньої та вищої школи (В. Биков, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Касаткін, Ю. Комісарова, Ю. Машбиць, В. Михалевич, Н. Морзе, Й. Ривкінд, П. Стефаненко, О. Співаковський та ін.). Проте незважаючи на значний інтерес науковців до питання інформатизації освітнього простору, проблема готовності вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами на сьогодні залишається маловивченою, хоча готовність особистості до педагогічної діяльності достатньо повно розкрита в наукових працях (О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, С.П. Іванов, Н.В. Кузьміна, Н.В. Кухарева, В.І. Лозова, С.О. Сисоєва, О.І. Щербаков та ін.)

Мета цієї статті полягає у дослідженні складових готовності вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами.

Уточнення поняття «готовність» (Великий тлумачний словник В. Бусела, Великий психологічний словник А. Ребера, психологічний словник В. Давидова) дає підстави розуміти під даним феноменом стан людини, у якому вона готова здобути користь із набутого досвіду; стан, що характеризує необхідне приготування до чогось; стан мобілізації усіх психофізіологічних систем людини. Беручи за основу визначення поняття «професійна підготовленість фахівця» (психологічний словник В. Давидова) – як властивості, що забезпечується сукупністю спеціальних знань, умінь та навичок ефективного виконання певної діяльності, дефініція «готовність до професійної діяльності» розуміється як інтегрована властивість особистості, що забезпечує йому спроможність ефективно використовувати певну систему навичок, методів, прийомів і способів професійної діяльності. Інтегрованість цієї властивості забезпечується зведенням у гармонійне і координоване ціле знань про найбільш зручні методи, прийоми і способи діяльності, умінь і навичок їх ефективного використання.

Готовність до професійної педагогічної діяльності більшість науковців розглядає як інтегративне особистісне утворення, що забезпечує ефективність реалізації професійно-педагогічних функцій в сучасних умовах (В.О. Адольф, М.І. Дьяченко, І.Ф. Ісаєв, Л.О. Кандилович, В.О. Сластьонін та ін.). Причому на думку вчених даний феномен інтегрує в собі ціннісно-мотиваційний (система мотивів), змістовно-операційний (система професійних знань, умінь і навичок, якостей, необхідних для ефективного реалізації професійно-

педагогічної діяльності) та рефлексивний компоненти (усвідомлене ставлення до неї).

Ціннісно-мотиваційний компонент готовності до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами забезпечує професійну спрямованість особистості, є базовим, основоположним, він складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, що визначають діяльність. Важливість врахування мотивації у дослідженні будь-якої проблеми, пов'язаної з діяльністю людини на сучасному етапі розвитку науки, не викликає сумніву, адже успішність будь-якої діяльності безпосередньо залежить від характеру мотивації (Є.П. Ільїн, А.О. Реан та інші). Структуру мотивації педагогічної діяльності становлять пізнавальні мотиви (доступ до інформаційних ресурсів) та мотиви творчої діяльності (можливості презентувати свою позицію, напрацювання); соціальні мотиви (розширення аудиторії для спілкування) та мотиви захоплення спілкуванням з колегами, студентами (мотиви афіліації); мотиви самореалізації, саморозвитку тощо. Саме мотивація забезпечить звернення учителів до інформаційних ресурсів, заохочення їх до використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Змістовно-операційний компонент готовності містить систему професійних знань, умінь необхідних для ефективною реалізації педагогічної діяльності.

Аналіз наукових джерел спрямованих на дослідження вимог інформаційної сфери до сучасного педагога, його інформаційної компетентності та її змісту (І.Г. Єрмакова, Л. Морська, Г.М. Несен, А. Хуторський та ін.), дає підстави визначити три основні складові готовності вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами: базові знання та вміння, які є єдиними для всіх категорій спеціалістів у галузі технічних та програмних засобів обчислювальної техніки, що утворюють комп'ютерний мінімум для початку роботи на комп'ютері та подальшого успішного засвоєння й практичного використання програмного забезпечення; професійні комп'ютерні знання та вміння, які є специфічними для кожної категорії спеціалістів і відповідають рівню та змісту комп'ютеризації конкретної професійної сфери; системні знання та вміння у галузі інформаційних технологій (ІТ) – комплекс знань у галузі системного використання ІТ у професійній діяльності, методології проектування інформаційних систем тощо.

У контексті компетентнісного підходу до підготовки вчителів, який на сьогодні широко представлено в науковій літературі, змістовно-операційний компонент можна представити у сукупності компетентностей (за

І.П. Воротниковою): технологічної (усвідомлення комп'ютера як універсального автоматизованого робочого місця для будь-якої професії); алгоритмічної (усвідомлення комп'ютера як універсального виконавця алгоритмів і універсального засобу конструювання алгоритмів), модельної (усвідомлення комп'ютера як універсального засобу інформаційного моделювання), дослідницької (усвідомлення комп'ютера як універсального технічного засобу автоматизації навчальних досліджень), методологічної (усвідомлення комп'ютера як основи інтелектуального технологічного середовища).

При наявності технологічної компетентності вчитель зможе використовувати програмні та апаратні засоби найбільш ефективно (орієнтуватися в різноманітних програмних середовищах, знати можливості апаратних засобів). При наявності алгоритмічної компетентності – опанувати сучасні системи розробки програмного забезпечення, створювати алгоритми (наприклад, створювати сценарії проведення уроків, диспетчери навчань за допомогою конструкторів). При наявності модельної компетентності – опанувати професійні пакети комп'ютерного моделювання та використовувати моделі електронних засобів навчального призначення (наприклад, використовувати моделі електронних засобів навчального призначення з фізики, хімії, біології на уроках). При наявності дослідницької компетентності – застосовувати технічні засоби автоматизації досліджень (наприклад, виконувати лабораторні роботи з фізики, опрацьовувати матеріали до дослідницьких проектів). При наявності методологічної компетентності – використовувати ІКТ для вирішення своїх соціальних потреб (наприклад, брати участь у форумах, листуватися електронною поштою, готувати електронні матеріали, враховуючи правовий аспект подання та використання інформації).

Зміст готовності вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами можна розглянути й через компоненти інформаційної культури (ІК) (за А.М. Коломієць): аксіологічний (розуміння цінності комп'ютерної техніки для організації навчального процесу; усвідомлення загальної стратегії навчального процесу в умовах інформаційного суспільства, місця і функцій учителя в умовах комп'ютеризації навчання); мотиваційний (інтерес до сучасних способів інформаційного обміну й пошук нових шляхів інтенсифікації освітнього процесу на основі інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ); потреба в постійному оновленні знань про можливості застосування ІКТ у професійній діяльності; професійна мобільність і адаптивність в інформаційному суспільстві); когнітивний (знання, вміння та навички щодо проблем інформатизації освіти та комп'ютеризації навчального

процесу); конструктивний (уміння комплексного використання ІКТ у навчально-виховному процесі) та дослідницько-творчий (готовність застосовувати ІКТ в педагогічних дослідженнях, створенні нових методик і технологій; навички створення телекомунікаційних проєктів, застосування комп'ютерних дидактичних ігор).

Готовність передбачає й усвідомлення особистістю тих труднощів, з якими вона може зіткнутися в процесі професійно-педагогічної діяльності. Відтак необхідним є виділення в структурі готовності вчителя такого компонента, який визначав би рівень самопізнання, саморозвитку, усвідомленості значущості професії для суспільства та для себе, відповідальності майбутнього викладача, тобто рефлексивного компонента.

Професійна рефлексія педагога в сучасній психолого-педагогічній літературі визначається по-різному: як рівень прояву педагогічних здібностей, що пов'язаний з особливою чутливістю до того, на кого спрямований педагогічний вплив, тобто до учня (Н.В. Кухарев, В.С. Решетько); як професійно значуща властивість педагога, що забезпечує усвідомлення, критичний аналіз та визначення шляхів конструктивного удосконалення професійної діяльності (С.І. Самигін), здатність педагога усвідомлювати себе з точки зору учнів у мінливих ситуаціях професійно-педагогічної діяльності (А.К. Маркова); як фундаментальна складова професійного мислення педагога, що відображає принцип людськості мислення, який спрямовує його на осмислення та усвідомлення власних форм; як діяльність самопізнання педагога (О.М. Леонт'єв). Саме рефлексивний компонент забезпечує переорієнтацію мислення сучасного вчителя, яке набуває особливого значення у контексті усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, до його готовності щодо використання засобів ІКТ у професійній діяльності. Сучасний учитель повинен нести учням не просто нові знання, а новий тип оволодіння інформацією, причому вчитель має виступати не скільки в ролі розповсюджувача інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, порадника, іноді навіть колеги учня (Л.А. Карташова). Діяльність учителя є частково спрямованою також і на нього самого – рефлексія та самоосвіта визначають успішність його самореалізації в професійній діяльності, успішне фахове самовдосконалення є запорукою професійної успішності. І в цьому контексті саме педагогічна рефлексія забезпечує успішність його самозмін, готовність до них.

Таким чином, готовність вчителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами є складним феноменом, що інтегрує в собі ціннісно-мотиваційний, змістовно-операційний та рефлексивний компоненти. Від рівня їх сформованості залежить успішність виконання, поряд із традиційними, нових функцій, що зумовлені інформатизацією суспільства; ефективність створення вчителем сучасного відкритого навчального середовища; правильність підбору педагогічно доцільних форм, методів та

засобів навчання. Слід також зауважити й на тому, що готовність є результатом професійної підготовки, а відтак, подальшого дослідження потребують організаційно-педагогічні засади її організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
 2. Карташова Л.А. Створення умов формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес / <http://lkartashova.at.ua/publ/2-1-0-31>.
 3. Коломієць Алла Миколаївна. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. н.: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Київ, 2008. – 36 с.
 4. Маркова А.К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
 5. Психология и педагогика. Учебное пособие / Под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Слостенина. – М.: Изд-во института Психотерапии, 2002. – 585 с.
 6. Репьев Ю.Г. Интерактивное самообучение: Монография. – М.: Логос, 2004. – 248 с.
- Рупняк Д. Інформаційні технології у вищих навчальних закладах / Д.Рупняк, В. Юзевич // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 91–98.